

(Ljubljana); njegov prispevek je imel naslov *Problemi pri shranjevanju podatkov – več podatkov več prostora*. V njem je opozoril, da se vsak dan srečujemo s problemi, kako učinkovito shranjevati digitalizirane dokumente, (vendar pa moramo biti pozorni tudi na probleme, ki nas še čakajo v prihodnosti) in kako se prilagoditi spremembam. Rešitve kompleksnosti takšnega procesa sprejemamo vsak dan, zato imamo možnost preizkušanja, katera je najprimernejša za uvedbo v poslovne sisteme, s katerim bomo delovali z digitalizacijo.

Tomaž Kaluža (Ljubljana) je predstavil referat z naslovom *Uporaba in problematika sodobnih medijev za dolgoročno hranjenje e-vsebin*. V njem obravnava problematiko medijev, primernih za dolgoročno hranjenje elektronskih vsebin. Opisuje medije, ob primeru pa predstavi nadvse zanimivo tehnologijo, uvedeno v arhivski sistem podjetja MFC&L d. o. o.

Referat o elektronskem arhiviranju je pripravil tudi Aleš Kalan (Ljubljana); naslov je bil *Vpliv informacijske tehnologije v procesu pretvorbe dokumentacije v digitalno obliko in arhiviranja*. V prispevku obravnava strojno in programsko opremo, potrebno za prehod iz klasičnega v elektronsko arhiviranje. Opozoril je na arhivsko zakonodajo, ki je začela veljati v dneh posvetovanja ter ponudbe tako opreme kot ponudnikov za arhiviranje.

Jože Škofljanec (Ljubljana) in Miroslav Novak (Maribor) sta skupaj pripravila in izmenjaje predstavila referat z naslovom *Izhodišča strategije in akcijskega načrta izvedbe elektronskega arhiviranja v slovenskih javnih arhivih*. Avtorja v prispevku predstavljata osnovne smernice strategije in akcijskega načrta za izvedbo elektronskega arhiviranja v slovenskih javnih arhivih. Kot temelj strokovnih usmeritev sta uporabila predlog zakona o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva in arhivih ter veljavno uredbo o upravnem poslovanju. Tako oblikovane temelje sta nadgradila z zbranimi tujimi izkušnjami in strokovnimi dogovori, priporočili ter smernicami pri varovanju in ohranjanju elektronskih oblik dokumentacije. Posebna pozornost je posvečena procesom uvajanja sistema upravljanja elektronskega gradiva v življenjskem ciklu in s tem dejavnostim za vzpostavitev ustreznih evidenc.

Na koncu zbornika je objavljen *In memoriam Gernotu Fournierju*, ki ga je pripravila Zdenka Semlič Rajh. Gernot Fournier je vrsto let sodeloval s slovensko arhivsko stroko in na posvetovanjih v Radencih.

Referate so delavci v Pokrajinskem arhivu Maribor oblikovali v publikacijo, natisnil pa jo je Koda Press v Mariboru.

Objavljeni referati v petem zborniku dopolnilnega izobraževanja v arhivistiki, dokumentalistiki in informatiki v Radencih pomenijo dragoceno pridobitev za slovensko arhivsko javnost, in to ne samo s stališča izmenjave množice teoretičnih mednarodnih izkušenj

arhivske teorije, ampak predvsem s stališča bogatih izkušenj arhivske prakse, ki so jo avtorji v njem posredovali.

Leopold Mikec Avberšek

Napoleon in njegova uprava na vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814: arhivski vodnik, Hrvaški državni arhiv, Zagreb 2005, 1078 strani

Delo v okviru mednarodnega projekta "Napoleon in njegova uprava na vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp. Arhivski vodnik", pri katerem so sodelovali arhivisti in zgodovinarji šestih dežel, je trajalo skoraj pet let. Končalo se je z objavo Vodnika. Prva predstavitev je bila na znanstvenem simpoziju v Kopru in Zadru decembra leta 2005. Čeprav smo upali, da bo dokončan prej, je prišel iz tiska v času, ko se spominjamo 200. obletnice začetka francoske uprave v obalnem pasu, ki ga je Avstrija odstopila Franciji z mirom v Bratislavi (26. decembra 1805).

Cilj projekta je bil raziskati in znanstveni javnosti ponuditi informacije o arhivskih virih za obdobje Napoleonove uprave 1806–1814 na vzhodnem Jadranu in ozemlju vzhodnih Alp. To je zemljepisno območje, ki ga je Napoleon po podpisu Schönbrunskega miru (14. oktobra 1809) z ukazom o ustanovitvi združil in imenoval Ilirske province (Provinces Illyriennes ali hrvaško Slovinske države) s sedežem v Ljubljani.

Moram priznati, da nas je šele delo pri projektu postopoma uvajalo v problematiko. Od začetne zamisli, da bi prikazali arhivske vire za to obdobje, se je projekt *vsebinsko širil* – arhivskim virom smo dodali tudi bibliografijo, kronologijo, upravno razdelitev in toponimiko celega področja.

V tej predstavitvi bi se ustavil pri nekaterih točkah:

- kako je nastala zamisel za Vodnik,
- kaj on ponuja zgodovinarjem,
- kakšen pomen ima za arhivsko teorijo in prakso.

Izdelava vodnika o virih za zgodovino naroda je uveljavljena praksa. S slovenskimi kolegi smo že sodelovali pri skupnem projektu evidentiranja virov za zgodovino v *Centralnem državnem arhivu v Rimu*.

V Evropi sta v *devetdesetih letih 20. stoletja* Mednarodni arhivski svet in Svet Evrope začela nekaj projektov evidentiranja arhivskih virov na različnih ravneh. To so veliki projekti digitalizacije in izdelave evidenc za Arhiv Kominterne v Moskvi, evidentiranje virov za zgodovino Poljske in podobno. Vendar so bili vsi ti projekti osredotočeni na arhivsko gradivo ene države, za katero so druge države ponujale in-

formacije o virih. Tako je za projekt "*Viri za Poljsko*" več držav izdelalo vodnike po svojih arhivih za zgodovino Poljske. Pred nekaj leti je v Strassburgu dana pobuda za izdelavo vodnika po gradivu v turških arhivih za obdobje osmanske vladavine, vendar se na žalost projekt ni nadaljeval.

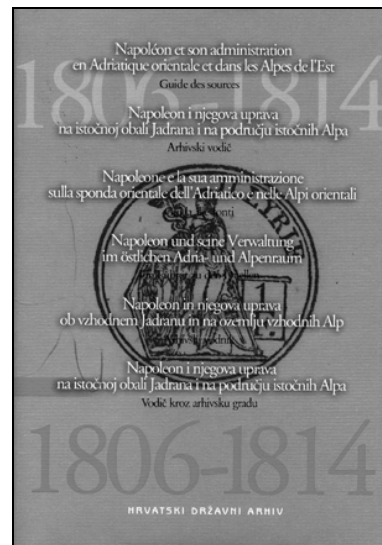
Projekt je od samega začetka zamišljen kot skupno delo pri evidentiranju arhivskih virov, pri čemer vsaka država daje svoj prispevek; tako nastaja mednarodni vodnik ali informativni pripomoček, osredotočen na določeno področje in omejeno časovno obdobje, ki ga je na takšen način mogoče raziskovati upoštevaje različna stališča in na različnih upravnih, vojaških in drugih ravneh. Pobuda za projekt izvira iz Hrvaške in Francije, potem pa se je razširil na preostale države. Zamisel je nastala v okviru mednarodnega arhivskega sodelovanja na pogovoru med takratnim ravnateljem Hrvaškega državnega arhiva in Hervéjem Bastienom, ki je bil takrat odgovoren za mednarodno sodelovanje v *Direction des Archives de France*. Takrat niso bili ustanovljeni nikakršni uradni odbori, podpisana pa tudi ni bila nobena uradna pogodba. Zarisan projekt so koordinirale osrednje arhivske službe, zato so se vanj vključili osrednji državni arhivi. Želeli smo le, da bi vsaka država dala svoj prispevek in izdelala evidence za arhivsko gradivo, ki je v njenih arhivskih ustanovah in drugih sorodnih institucijah (kot so knjižnice, muzeji). Kmalu so se projektu pridružile arhivske službe Italije, Slovenije, Avstrije in Črne gore.

Prvi delovni sestanek je bil 21. novembra 2000 v Hrvaškem državnem arhivu v Zagrebu. Na njem so sodelovali predstavniki Francije, Italije, Slovenije in Hrvaške. Na naslednjih sestankih se nam je priključil dr. Janez Šumrada, ki je kot zgodovinar in odličen poznavalec virov in zgodovine Ilirskih provinc dal izjemen prispevek celotnemu projektu. Pozneje so se pridružili še kolegi iz Avstrije (Christine Tropper, Koroški deželni arhiv) in Jelena Antović iz Črne gore (arhivistka).

Na pobudo francoskih kolegov smo na začetku leta 2000 projekt izdelali po danem obrazcu, ki ga je Uprava za francoske arhive prijavila na natečaj v okviru akcije "*Evropa, skupna dediščina*" (*L'Europe, un patrimoine commun*), ki jo je takrat začel Svet Evrope. Naš projekt je sprejel Francoski nacionalni odbor (Comité national français) na seji 28. marca 2000.

Tu bi posebej poudaril vlogo kolega Vladimirja Žumra, ki je trajno podpiral projekt, spodbujal delo ter se tudi sam vključeval vanj.

Cilj Vodnika je ponuditi popis arhivskih virov, ki razsvetlujejo in dajejo osnovo za preučevanje sestavljenosti, ali z današnjim izrazoslovjem multikulturalnosti Ilirskih provinc, vključujoč tudi območja, ki so bila pod francosko upravo v okviru Kraljevine Italije po Bratislavskem miru leta 1805.

Arhivski viri za to območje so danes v Franciji, Italiji, Avstriji, Sloveniji, Hrvaški in Črni gori.

Želeli smo zajeti čim več virov, nastalih z delovanjem uprave, pravosodja, notarjev, vojske, šolstva, gospodarstva, zdravstva, novinarjev, posameznih pomembnih osebnosti v tem obdobju in to po hierarhiji: od osrednje uprave v Milanu in Parizu do lokalne uprave in v čim večji vodoravni razprostranjenosti v vsaki pokrajini. Lahko bi rekli, da je osnovna značilnost Vodnika piramidni pristop: informacije o virih od najvišjih do najnižjih instanc.

Gledano vsebinsko sta *izbrana obdobje in prostor*, ki ju pokrivajo viri, posebno pomembna iz več razlogov. Na obdobje francoske uprave lahko gledamo kot na okupacijo, to je sicer tudi bila. Zato so se nekateri spraševali, zakaj v Dubrovniku zaznamovati obletnico, ko pa je Marmont ukinil Dubrovniško republiko. Vendar, na to obdobje lahko gledamo tudi drugače. To obdobje je zgodovinska prelomnica na našem skupnem ozemlju. Za Slovenijo je posebno pomembno, ker je Ljubljana prvič postala središče večje politične celote – Ilirskih provinc. To je bil čas, ko se je uvajal narodni jezik, urejalo šolstvo, zdravstvo, sodstvo. Z eno besedo, to je bilo obdobje, ko je bilo na našem ozemlju slutiti obzorje nastanka nove meščanske družbe. Kratko obdobje 1805–1814 oziroma za Ilirske province 1809–1814 je prekratko, da bi nastal večji preobrat. Vendar, to kratko obdobje je bilo vzgib za začetek modernega razvoja, ki bo sledil precej pozneje.

Ob "zgodovinopisnem pomenu" bi želel poudariti tudi *arhivski pomen Vodnika*.

Med delovnimi sestanki je postopoma nastajala metodologija, iskali smo skupne rešitve v prikazu arhivskih fondov, osnova pa so bili Splošni mednarodni standardi opisa arhivskega fonda (ISAD/G) in Mednarodni standardi za arhivski standardizirani zapis za pravne in fizične osebe in družine (ISAAR/

CPF). Cilj je bil ustvariti izčrpen prikaz arhivskih virov v Franciji in "na terenu" (v odvisnih deželah), ki omogočajo poglobljeno raziskovanje, vendar z različnim poudarkom na prikazu historiatov in funkcij ustanov, ki so delovale v teh deželah v Napoleonovem obdobju (1806–1814).

Naš namen je bil opisati osrednja upravna telesa v Milanu in Parizu, da bi na tej podlagi ponudili viro za spoznavanje in uresničevanje osnovnih ciljev Napoleonove politike. Zavedali smo se, da pravo zgodovinsko sliko o rezultatih te politike in uresničevanju njenih ciljev ter stališča dežel, ki so bile vključene v sistem Napoleonove uprave, lahko popolnoma spoznamo le na osnovi virov, nastalih na ravni pokrajinske uprave. Končno sliko o upravi in rezultatih (tako pozitivnih kot negativnih) je možno spoznati na najnižji ravni, tudi iz virov, nastalih in izraženih v zapisih občinskih organov in notarjev. Takšni zapisi odsevajo vsakdanje življenje. Zavedali smo se, da pravo sliko lahko dobimo le ob pregledu celovite vertikalne povezanosti ali hierarhične strukture in ravni, saj se prav na teh ravneh življenje in seveda tudi zgodovinski viri med seboj izpopolnjujejo in drug drugega pojasnjujejo.

Čeprav smo v Vodniku poskušali zajeti čim bolj celovite viro, se zavedamo, da nismo objeli vseh, ki so pomembni za preučevanje Napoleonove zunanje politike. Tukaj najprej mislimo na diplomatske arhive posameznih držav, predvsem na osrednje državne arhive na Dunaju. Prav tako nismo predstavili cerkvenih arhivov na območju Ilirskih provinc, ki bi sicer lahko razsvetlili problematiko religije in družbe v Napoleonovih reformah.

Struktura Vodnika je zarisana na podlagi več dogovorov med predstavniki vseh omenjenih držav, ki predstavljajo uredniški odbor. Glavni del knjige so vodniki, izdelani za posamezne države: Francijo, Hrvaško, Italijo, Slovenijo, ter Srbijo in Črno goro. Države so razporejene po abecednem vrstnem redu, in to po uradnih nazivih držav, besedila pa so v uradnih jezikih držav. Na ta način smo želeli poudariti multikulturalnost teh držav in njihove posebnosti ter v določenem smislu tudi predstaviti multikulturalno politiko Napoleonove uprave – ta je namreč želela v deželah ohraniti njihove jezike.

Vsebinsko temelji opis na *Splošnih mednarodnih standardih za opis arhivskega gradiva* (ISAD/G) Mednarodnega arhivskega sveta. Vsebuje te popisne elemente: 1. oznaka fonda (signatura), 2. naziv fonda, 3. časovni razpon gradiva (v oklepajih so podatki za časovni razpon gradiva celotnega fonda, če se fond ne nanaša le na obdobje, ki ga obdeluje Vodnik), 4. nivo popisa, 5. količina (izražena v tehničnih enotah in tekočih metrih – v oklepajih so podatki za gradivo celotnega arhivskega fonda v primerih, kot je pri št. 3.), 6. naziv ustvarjalca v sodobnem jeziku (v oklepaju je izvirni naziv ustvarjalca

v italijanščini ali francoščini), 7. upravna zgodovina, 8. historiat arhivskega fonda ali zbirke in način prevzema, 9. delovno področje in vsebina, 10. popis gradiva, 11. jezik in pisava, 12. informativni pripomočki, 13. dodatni viri in 14. bibliografija.

Popisi so večinoma zelo skrženi, ker smo menili, da je, kar zadeva informacije, treba poudariti pomembne upravne funkcije ustvarjalca in da si ne smemo prizadevati za čim več informacij o samem gradivu. Na ta način smo želeli priti iz *paradigme informacije, ki se jo lahko prikaže na več načinov, k paradigmi znanja*, ki nastaja z združitvijo posameznih zapisov v celote, ki odsevajo funkcije ustvarjalca. V prikazu historiat ustvarjalca gradiva smo se poskušali izogniti nepotrebnim ponavljanjem, zato smo nekatere institucije opisali le enkrat ali le nekajkrat (za različne pokrajine), v preostalih primerih smo napotili na prvi opis in dodali možno posebnost, posebno teritorialno pristojnost. Seveda je bilo to možno le za institucije na nižji upravni ravni (distrikti – okrožja, kantoni – okraji, merije – občine) ali na pravosodni ravni (mirovna sodišča, prvoinstanjska sodišča, notarji).

Posebno pozornost smo namenili *dodatnim virom, predvsem v hierarhijski povezanosti posameznih institucij*, vendar večinoma znotraj vsake države. V obdobju od Bratislavskega miru do ustanovitve Ilirskih provinc (1805–1809) so bile namreč osrednje ustanove v Parizu in Milanu, zato se gradivo teh ustanov nanaša tudi na preostale ravni: providurstva, distrikte, kantone, merije po hierarhijski povezanosti. V obdobju Ilirskih provinc so bile osrednje ustanove v Parizu in Ljubljani in so bile povezane z intendancami, subdelegacijami in merijami, če ostanemo v okvirih javne uprave.

Upamo, da bo Vodnik spodbuda zgodovinarjem in smerni kazalec pri raziskovanju virov za obdobje Napoleonove vladavine ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp ter arhivistom za nadaljnjo obdelavo omenjenih arhivskih fondov in delo pri podobnih vodnikih za posamezne arhive, za arhivsko gradivo v drugih deželah ter za širša območja, ki so z zgodovinskega stališča pomembna za vse.

Vodnik ne bi mogel iziti brez velikega števila sodelavcev, ki so omenjeni na začetku prikaza arhivskih fondov in zbirk vsake države. Nasprotno, to je dosežek dela arhivistov iz Francije, Italije, Avstrije, Slovenije, Hrvaške in Črne gore, ki so tudi prej urejali in popisovali arhivske fonde za obdobje Napoleonove vladavine, sedaj pa so sistematično prikazani na podlagi uporabe sodobnih mednarodnih standardov ISAD/G.

Znani francoski arhivist Michel Duchein je v enem izmed svojih del poudaril, da so *"informativni pripomočki ključ za skladnost"*. Želja vseh, ki smo bolj ali manj sodelovali pri projektu, je bila ponuditi raziskovalcem ta ključ, ker smo prepričani, da jim bo omogočil dostop do neznanih virov, ki bodo bolj

prikazali zgodovino naše skupne Evrope. Upamo tudi, da bo spodbuda arhivistom ob razmišljanju o izdelavi informacijskih pripomočkov.

Josip Kolanović

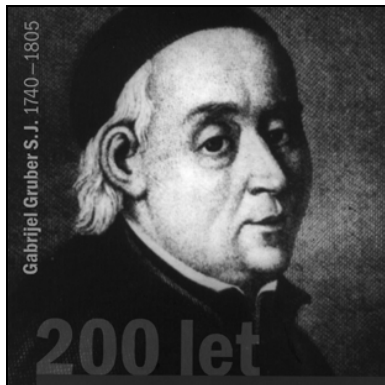
Iz hrvaščine prevedla: Danijela Juričić Čargo

Gabrijel Gruber S. J.: 1740–1805: 200 let, Publikacije Arhiva Republike Slovenije, Katalogi, zv. 24, Ljubljana 2005, 106 strani

Katalogi so neobvezni, a pogosti in nenadomestljivi spremljevalci likovnih, muzejskih, arhivskih in drugih razstav. Obiskovalca tiho in nevsiljivo usmerjajo in opozarjajo na pomembne in zanimive podrobnosti, ki bi jih sicer utegnil spregledati, predvsem pa ostanejo kot dokumenti, ki pričajo o razstavi, potem ko se ta že izteče in začnejo vtisi, ki jih je vzbudilo razstavljeno gradivo, bledeti.

Takšno vlogo opravlja tudi katalog, ki so ga skupaj z razstavo ob 200-letnici smrti Gabrijela Gruberja, zasnovali in pripravili višji svetovalci ARS, magistri Aleksandra Serše in Danijela Juričić, direktor ARS dr. Matevž Košir ter inž. fizike in dr. zgodovine Stanislav Južnič z Inštituta za matematiko, fiziko in mehaniko, ki je pred nedavnim objavil tudi izčrpno monografijo o življenju in delu učenega jezuita. Še več, katalog je raznovrstno razstavljeno slikovno gradivo o znamenitem znanstveniku in redovniku še dopolnil in nadgradil. Posebej izčrpen je v poglavjih, ki sledijo Gruberjevi življenjski poti, zlasti v obdobju 1768–85, ki ga je preživel v Ljubljani.

Tudi prestolnica dežele Kranjske na začetku druge polovice 18. stoletja je v besedilu prikazana zelo živo in brez romantičnih olupšav. Kar seveda ni naključje, saj so bile prav slabe higienske in sploh življenjske razmere v mestu poglavitni razlog, da je mladi profesor eksperimentalne mehanike, jezuit Gabrijel Gruber 4. junija 1768 prišel v Ljubljano z nalogo, da osuši močvirje, ki je segalo do južnih robov mesta in ga, kadar se je spremenilo v jezero, pogosto poplavljal.

Gruberjevo življenje in delo je v nadaljevanju prikazano v govorici dokumentov, zlasti v reprodukcijah najrazličnejših pisem in pogodb ter dokumentarnih fotografij in drugega gradiva, ki ga je največ shranjenega prav v zbirkah ARS – v prostorih, ki jih je znanosti namenil že sam Gruber. Večje pozornosti so med drugim deležni dokumentacija, povezana z gradnjo "Cesarskega grabna", dragoceni Gruberjevi ladijski modeli, nastali kot nazorni učni pripomočki, nato Gruberjevi najvidnejši ljubljanski sodobniki, zlasti sodelavci in učenci ter poleg njih tudi najodločnejši nasprotnik, naravoslovec Baltazar Haquet. Zanimivo je še poglavje, ki na kratko, a vendarle osvetljuje tudi izume, članke, risbe, arhitekturne načrte in druga področja delovanja vsestranskega Gabrijela Gruberja.

Katalog, ki ga je izvrstno oblikovala Mima Suhadolc, je izšel kot 24. zvezek serije Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Zaključuje ga seznam virov in literature – še eno dopolnilo razstave.

Iztok Illich

Ivanka Zajc Cizelj, I. gimnazija v Celju 1808–1975, inventar, Publikacije Zgodovinskega arhiva Celje, Inventarji 10, Celje 2005, 190 strani

Dr. Ivanka Zajc Cizelj se že dolgo let ukvarja z gradivom o šolstvu, ga dobro pozna in tako je pred nami že tretji inventar izpod njenega peresa s to temo. Poleg tega je avtorica študije o zgodovini osnovnega šolstva v Celju in razstave o celjski gimnaziji. Tokrat se je odločila za celovito predstavitev gradiva te najstarejše srednješolske ustanove v mestu.

"1808 so Cesar Franž I. z dopisom štajerske vlade od 10. septembra t. l. Celanom latinske šole dovolili. Perva latinska šola se je mesca novembra 1808 v Celi začela. Dobili so potem vsako leto eno šolo več, tako, da se je v jeseni 1812 peta šola na tukajšnjem gimnaziji začela". Tako je v Celjski kroniki zabeležil Ignac Orožen, vendar se za kratkim zapisom skriva daljša zgodovina poskusov ustanovitve gimnazije v Celju. Že leta 1726 so zaradi pomanjkanja materialnih sredstev samo pri poskusu ostali mariborski jezuiti, leta 1769 se ni uresničila ideja o najemu mestnega učitelja, ki bi učil "prvi razred latinskih šol" in tudi zahtevo mestnega sveta za ustanovitev šestrazredne gimnazije je gubernij v Gradcu leta 1794 zavrnil. Šele ob koncu stoletja je celjskemu okrožju dovolil začetek zbiranja sredstev za gimnazijo.

Avtorica je svoje delo razdelila na več enot. V prvi predstavlja zgodovino nastajanja in delovanja gimnazije, v drugi historiat gradiva, najboljše pa je seveda popis gradiva. Na koncu sta še predmetno in imensko kazalo.